

Danijela Dolenc

Democratic Institutions and Authoritarian Rule in Southeast Europe, ECPR, Colchester, 2013., 254 str.

Knjiga *Demokratske institucije i autoritarna vladavina u Jugoistočnoj Europi* (u izvorniku *Democratic Institutions and Authoritarian Rule in Southeast Europe*) prerađena je doktorska disertacija Danijele Dolenc, docentice na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Iako se radi o prvoj knjizi, autorica je uspjela izraditi prvorazrednu komparativnu studiju o pitanjima demokratizacije u Jugoistočnoj Europi. Knjiga pokušava odgovoriti na pitanje zašto demokratizacija u Jugoistočnoj Europi nije bila uspješna u jednakoj mjeri kao u Srednjoj Europi i na Baltiku. U analizu je uključeno osam postkomunističkih država Srednje i Istočne Europe (Češka, Mađarska, Poljska, Estonija, Latvija, Litva, Slovačka i Slovenija) i šest država Jugoistočne Europe (Albanija, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Srbija i Rumunjska). Prema ovoj studiji, glavni problem je u tome što države Jugoistočne Europe nisu uspostavile funkcionalnu vladavinu prava. Teza se argumentira preko analize različitih faktora, odnosno konfiguracije faktora koji utječu na ishod demokratizacije u pojedinoj državi: socioekonomski parametri, povijesno nasljeđe, pitanje državnosti (i rata), stranačka dinamika i utjecaj europskih integracija. Metodološki, odabrana je miješana metoda koja uključuje kvalitativnu komparativnu analizu i (parnu) studiju slučaja (Hrvatska i Srbija).

Nakon uvoda u prvom poglavlju iznosi se glavna teza knjige: vladavina prava kao glavni problem i diferencija postkomunističkih država Jugoistočne Europe u odnosu na države Srednje i Istočne Europe. Ona se potkrepljuje podacima *Freedom Housea* i Svjetske banke u kojima se jasno naznačuje razlika u elementima vladavine prava između kompariranih regija.

Drugo poglavlje daje dobar pregled stanja discipline o demokratizaciji, s fokusom na problematiku Jugoistočne Europe. Pri tome se teorijski konfigurira važnost pojedinih faktora u demokratizaciji država Jugoistočne Europe. Faktori obuhvaćaju teorije modernizacije, odnosno povezanost ekonomske razvijenosti i kvalitete demokratskog poretka i njegove održivosti, povijesno nasljeđe kao pretpostavku institucionalnog odabira u trenutku promjene režima, stranačku dinamiku i dominaciju autoritarnih tendencija, državnu izgradnju i utjecaj procesa europskih integracija.

Treće i četvrto poglavlje, na temelju pregleda i teorijskog definiranja faktora demokratizacije u drugom poglavlju, donose empirijsku analizu i komparaciju pojedinih faktora u četrnaest obuhvaćenih država. Socioekonomski faktori, odnosno podaci analizirani u trećem poglavlju, ne pokazuju značajne razlike između dvije postkomunističke regije, država Jugoistočne, odnosno Srednje i Istočne Europe. Također, može se raspravljati o objektivnom problemu nedostatka jednakovrijednih podataka za sve države, a time i vrijednosti i preciznosti komparacije u ovom dijelu. U četvrtom poglavlju identificira se dominacija autoritarnih stranaka u trenutku promjene režima i izgradnje institucija u svih šest država Jugoistočne Europe. Nadalje, analiza pokazuje snažnu povezanost navedenog s poteškoćama u uspostavi funkcionalne vladavine prava. Poglavlje završava raspravom o utjecaju Europske unije u demokratizaciji postkomunističke Europe, uz zaključak da je Europska unija imala manji učinak na države Jugoistočne Europe, jer su se u tim državama konsolidirale autoritarne prakse prije nastupanja pozitivnog utjecaja procesa europskih integracija.

U petom poglavlju se upotrebom kvalitativne komparativne analize (*fuzzy set QCA*) pokazuje snažna korelacija navedenih pojedinačnih faktora s ishodom, čime su se potvrdile teze postavljene u prijašnjim

poglavljima. Ovdje se ističe, kao potvrda glavne teze, da je u većini slučajeva slabe vladavine prava prethodila autoritarna stranačka dominacija. Uz to, prisutnost oružanog sukoba se pokazalo kao dostatan razlog nefunkcionalne vladavine prava, a niti jedna država koja je imala taj faktor nije uspjela ostvariti punu vladavinu prava. Ova tema ujedno je i najava slijedeća dva poglavlja, odnosno studije slučaja Hrvatske i Srbije. S pravom se ističe nedovoljna pozornost prema ovom faktoru u postojećoj literaturi, pa tako i ova studija ima funkciju ispunjavanja dijela te praznine.

Studije slučaja Hrvatske i Srbije u šestom i sedmom poglavlju pokušavaju, prvenstveno pomoću procesne analize, identificirati glavne prepreke u uspostavi funkcionalne vladavine prava u navedenim državama. Pokušaj rekonstrukcije glavnih procesa, odnosno problema u obje zemlje u posljednjih dvadesetak godina, uspijeva identificirati neke sličnosti i razlike. Tako se navodi da je u obje zemlje u devedesetima prisutna personalizirana koncentracija moći u osobama Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića, zaoblazženje institucionalnog odlučivanja preko izvaninstitucionalnog arbitrarnog odlučivanja, koncentracija moći u izvršnoj vlasti i nepoštovanje podjele vlasti, povezivanje političke i ekonomske moći preko procesa privatizacije te neformalne veze i klijejalistički odnos u državnom i javnom sektoru, što je rezultiralo neučinkovitošću birokracije. Dodaje se da su nacionalizam i oružani sukob doprinijeli dijelu navedenih problema u obje države. Međutim, ne spominje se razlika u stupnju utjecaja tog faktora na procese u Hrvatskoj i Srbiji. Dok je Hrvatska imala ratno stanje na svom teritoriju pune četiri godine, Srbija ne samo da nije imala oružani sukob unutar svojih granica (do kraja devedesetih i sukoba na Kosovu), već je i službeno tvrdila da ne sudjeluje u „građanskim ratovima“ u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Prema tome, utjecaj tog faktora na demokratizacijski proces vjerojatno je bio znatno izraženiji u Hrvatskoj nego u Srbiji. Uz sličnosti, autorica navodi i ključne razlike između dvije države: u Hrvatskoj je izgradnja države u konačnici imala pozitivan učinak na demokratizaciju jer je završila uspješno, dok je u Srbiji taj proces još uvijek otvoren preko pitanja Kosova; nacionalna mobilizacija u Srbiji bila je manje kompatibilna s demokracijom u odnosu na Hrvatsku; nadalje, Miloševićev režim karakterizirala je veća represija i kriminal, a opozicija je bila slabija i fragmentiranija od one u Hrvatskoj; izborni proces je tijekom devedesetih u Hrvatskoj bio slobodan i pošten (no uz prisutnost *gerrymanderinga*), dok je u Srbiji za vrijeme Miloševića bilo zastrašivanja, izbornog lažiranja i krađe glasova. S obzirom na navedeno i na činjenicu da je Srbija imala lošije socioekonomske faktore i povijesno nasljeđe, ona je u cijelom razdoblju imala lošiji „rezultat“ demokratizacije u odnosu na Hrvatsku (prema *Freedom Houseu*). Jedno od otvorenih pitanja glasi, koje ostaje za neko drugo istraživanje, koliko je utjecaj kontinuiteta elita iz komunističkog razdoblja utjecao na proces demokratizacije, odnosno može li se povijesno nasljeđe reducirati na podtip komunističkog poretka koji je prethodio tranziciji.

Ovdje su samo naznačene neke teme i zaključci koje ova knjiga donosi. Svojim sadržajem na komparativan način pruža uvid u različite procese koji su utjecali i obilježili demokratizacijski put postkomunističkih država Europe. Unatoč izrazito bogatoj literaturi o pitanjima demokratizacije u postkomunističkim državama Europe ova knjiga uspijeva svojim metodološkim okvirom i preciznim analizama dati značajan doprinos u razumijevanju, ne samo komparativnog „stanja“ demokracije i demokratizacije, već i političkih i društvenih procesa u Jugoistočnoj Europi u posljednjih dvadesetak godina, posebice u Hrvatskoj i Srbiji.